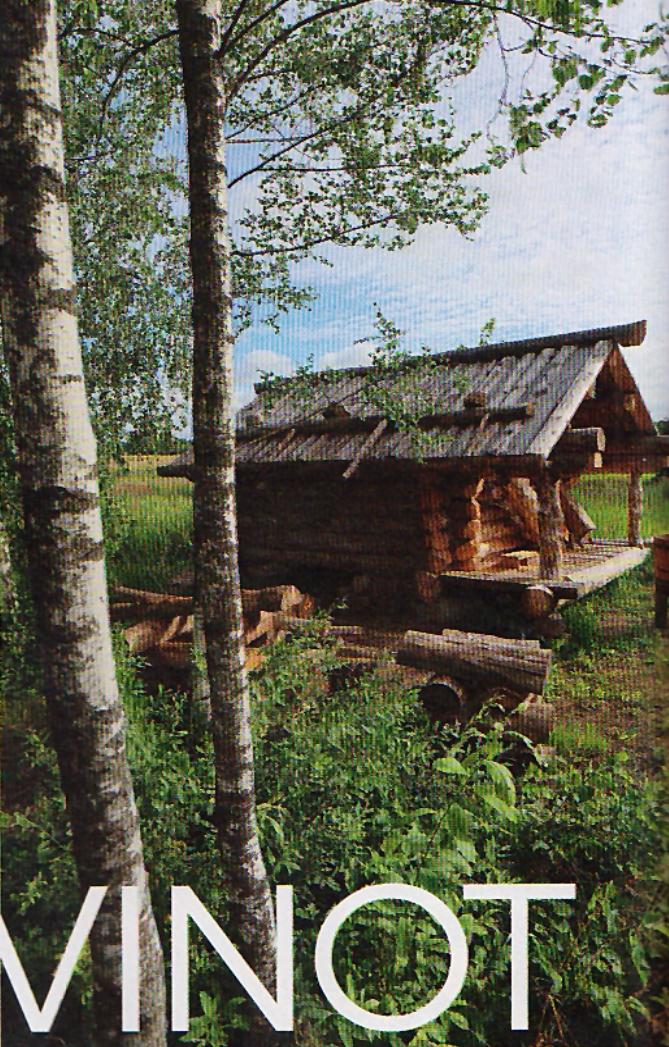

Dzīvesstils **tuvplānā**

ILZĒ ŠKETNIECE. Foto – IEVA ANDERSONE

ATDZĪMINOT SENVĒSTURI

BANDAVAS dojē

Atrodas

Dienvidkurzemes nova-
da Kazdangas pagasta
Upīšos.

Apsaimnieko biedrība
Alternatīvās kultūras
centrs Krauklis.

Komandas kodols: Ugis
Pucens, Juris Nēcājevs
un Valdis Bērvads.

Bandava stāsta par
kuršu dzīvi no 9. līdz
11. gadsimtam.

APTUVENI PUSSIMT KILOMETRU ATTĀLUMĀ NO LIEPĀJAS TOP SENĀS
KURŠU CIEMS BANDAVA. TAS IECE RĒTS KĀ DZĪVĀS VĒSTURES UN
KULTŪRAS PASĀKUMU NORISES VIETA. PIRMAIS PASĀKUMS NOTIKA
PAVISAM NESEN – AUGUSTA BEIGĀS –, UN SAIMNIEKIEM IDEJU
VĒL IR DAUDZ. TĀPAT KĀ DARBA.

Bandava kā īsts kuršu ciems atrodas grūti atrodamā un pieejamā vietā. Ceļu pie vīriem, kas paši saviem spēkiem tēš baļķus, lai uzbūvētu seno ēku kopijas, rāda gide. Tādu amatu piedēvējam Signei Pucenai, Aizputes mākslinieku darbnīcu un rezidenču centra Serde saimnieci, kas viesus sagaida uz lielceļa. Tālāk uz īpašumu ved divas plāvā iebrauktas riepu sliedes, taču drīzumā plānots izveidot civilizētu brauktuvu. Dienā, kad viesojamies Bandavā, pie saimniekiem ierodas kāds vietējais vīrs, kuram ir nepieciešamā tehnika darba paveikšanai.

Klēts no prezidentes atmiņām

Īpašums, kur top senā kuršu ciema rekonstrukcija, pieder Signes vīram Ugim. Viņš Upīšus mantoja no saviem vecākiem. «Tēvs aizgāja [aizsaulē] pirms diviem gadiem, un īpašums nonāca manā rīcībā,» stāsta Ugis. «Taču es neesmu lauksaimnieks. Pēc izglītības – podnieks, keramikis un visu mūžu strādāju kultūras jomā.» Līdz ar to radās jautājums, ko 25 hektāru plašajā teritorijā iesākt. Lielāko daļu iznomāja radiniekam, kas nodarbojas ar lauksaimniecību, bet nelielu teritoriju atstāja sev. Tajā jau atradās 19. gadsimta

50. gados celta klēts, kas pirms vairākiem gadiem tika pārvesta no Dunikas pagasta Sikšņiem. Ēka savulaik piederējusi Ugā radīem no mātes puses. Kad īpašums palika tukšs un dzīvojamā māja nodega, nolēma, ka tādu vēsturisku bagātību kā senu guļbaļķu klēti nevar laist zudībā. «Šī varētu būt tā Laipnieku klēts, ko Vaira Viķe-Freiberga apraksta savās bērnības atmiņās – ka maza tur spēlējusies,» viņš piebilst.

Klētij pagaidām ir šifera jumts, bet nākotnē to plānots nomainīt pret niedrēm. Tas tomēr prasa būtisku finansiālu ieguldījumu. «Paši vienkāršākie materiāli, kas

kādreiz bija viegli pieejami, un darbi, ko katrs saimnieks mācēja izdarīt, tagad ir vieni no dārgākajiem,» secina Ugis.

Šī vieta idejiski nodalīta no pārējā kuršu ciema, jo stāsta par pilnīgi citu laiku. Tomēr klēti plānots izmantot pasākumu laikā – tur var demonstrēt izglītojošas filmas un rīkot darbnīcas un lekcijas.

Vizuālu avotu trūkst

Projekts par seno kuršu ciemu radās, kad Ugis iepazinās ar festivālu Zobens un Lemess rīkotāju Valdi Bērvadu. Abi ir no tā saucamajiem Aizputes

rīdziniekiem, tikai Uģis šeit ierādās ar *pirmo vilni* pirms gadiem divdesmit, Valdis – salīdzinoši nesen. Vienam bija ideja par pasākumu rīkošanas vietu un draugi no vēstures rekonstrukcijas kluba *Exercitus Rigensis*, otram – zeme, un no tā izauga praktiska darbošanās. Visi kopā radīja projektu, ko iesniedza Valsts kultūrpārvalda fondam. Iecere guva 13 tūkstošu eiro atbalstu. Taču brīdis, kad varēja sākt būvdarbus, sakrita ar strauju kokmateriālu cenu kāpumu. Projekta rakstīšanas laikā apļkoka baļķi maksāja 85 eiro kubikmetrā, pēc diviem mēnešiem – jau 145 eiro kubikmetrā plus vēl pievienotās vērtības nodoklis. «Un tagad vēl vairāk – aptuveni 300 eiro,» piebilst Uģis. Tieši tādēļ patlaban būvdarbi nenotiek tik raiti, kā pašiem gribētos.

Attīstot ieceri, tika pētīti

dažādi rakstītie avoti un secināts, ka vizuālās informācijas par kuršu būvniecības tradīcijām ir ļoti maz. «Kurzeme nav tik plaši pētīta kā Daugavas reģions. Iespējams tāpēc, ka tur tika būvētas hidroelektrostacijas,» spriež Valdis. Tad projekta autori izlēma balstīties uz islandieša Egila Skallagrimsona sāgā aprakstīto bagāto kuršu sētu. Sāga tapusi 9.–10. gadsimtā. Lai rekonstrukcija būtu pēc iespējas precīzāka, konsultējās ar būvniecības arheologu Juri Zviedrānu. «Lasot sāgu, šķiet, ka visas būves bija kā milzīgas pilis, bet faktiski tās ir nelielas guļbūves,» stāsta Uģis.

Bez durvīm un skursteņa

Pagaidām *Upīšos* tapusi viena klasiska kuršu guļbūve ar koka jumtu, bez skursteņa un ar lūku durvju vietā.

Hidroizolācijai izmantoja bērza tāsi, siltinājumam – sūnas un zirgu astrus. «Šī ir ēka, kur dzīvoja pats bagātākais kursis un turēja savus dārgumus. Tajā laikā nebija stipru slēdežēnu, tāpēc ieeja ir tikai caur otro stāvu,» paskaidro Uģis. Uzreiz aiz lūciņas izbūvēta lāviņa, kur gulēja saimnieks un sargāja savu mantu, lai kāds to nenozog. Vēsturiskās būvniecības principi ir tik vienkārši, ka pirms to uzsākšanas būvprojektu izstrādāt nevajadzēja. Cik viegli to atkārtot mūsdienu cilvēkam? Viss atkarīgs no iesaistīto personu skaita un tā, vai darītājs strādājis mūsdienu celtniecībā vai tikai birojā, – atbild Valdis. «Atšķirība ir ļoti lieļa – es tik smagi savu mūžu nebiju strādājis,» viņš atzīst. Četratā tas prasīja divus mēnešus laika. Līdz galam autentiski darbs tomēr nenotika. Baļķus paši mežā necirta un ārā neveda, jo no likuma viedokļa tas nav tik vienkārši. Būvniecībai izmantoja arī mūsdienu instrumentus.

Blakus guļbaļķu namam izveidots slietenis, kas līdzīnās vīgvamam. Tādā atradās vasaras virtuve. Tapšanas stadijā ir dziednieka namiņš. Arheologi tādu atklājuši Talsu pilskalnā. Namiņš varētu būt kalpojis kā pirts un dziedinātava. Ēka ir zeminācas tipa – tās ārsienas gandrīz līdz jumtam tiks apbērtas ar zemi. Agrākos laikos to darīja siltināšanas nolūkā. Būve ir melna, šķiet kā degusi. Uģis paskaidro, ka tas ir viens no senajiem kokmateriālu iekonservēšanas veidiem:

«Degšanas procesā veidojas darva un dažādas indes, kas kalpo kā aizsargbarjera. Kokā vairs nemetas ne sēnes, ne kaitēkļi.»

Pārejot grāvītim, var nonākt kuršu mazdārziņā. Tā ir vēstures rekonstrukcijas biedrības *Exercitus Rigensis* vadītāja Jura Nečājeva valstība. Viņu interesē produkti, kas savulaik izmantoti kulinārijā. Dārziņā sasētas senākas graudaugu un dārzeņu šķirnes. Ar laiku dārziņš, iespējams, kļūs plašāks, lai varētu notikt arī ēdienu gatavošanas meistarklases pēc senajām receptēm. Tam par pamatu izmantojamas *Serdēs* tradīciju burtnīcas, kurās apkopoti lauka pētījumi, ekspečījijas un rezultāti par dažādām tēmām, tajā skaitā kulināro mantojumu.

Ieceru vēl daudz

Taču būvniecības plāni ir lieli. Pēc uzietās informācijas par ēkām Kuršu kāpās, bijušajā kuršu un prūšu apdzīvotajā ciemā, iecerēts uzcelt dzīru namu. Būvei būs laivveida forma – līdzīgi kā seno skandināvu ēkām – un salmu jumts. Sienu konstrukcijas veidos, pinot klūdziņas, aizmetot ar mālu un beigās visu nobalsinot ar kaļķi. Taps arī trīsdaļīga guļbūve ar pagrabu, kam apraksts atrodams Skallagrimsona sāgā. Ar laiku izveidos arī tā laika amatnieku darbnīcas – mazu keramikas apdedzināšanas krāsnīju, ko apsolījis palīdzēt uzbūvēt Einārs Dumpis. Viņš interesējas par vēsturisko podniecību. Tāpat varētu tapt kalēja un bronzas liešanas darbnīcas. Bet visu sētu apjōzis apjomīgs žogs. «Senajās pilis bija palīsādes jeb mietu žogi vai vairākkārtu žogi, kam par vidu iebēra akmeņus, bet vienkāršākās sētās – zedeņu žogi. Tos pina augstākus nekā mūsdienās un no paresniem egļu zariem, lai tie būtu izturīgāki,» noskaidrojīs Uģis.

Mazliet nostāk taps Vērveles ciems, kas pārstāvēs mazliet vēlāku laikmetu un pulcēs koncertu apmeklētājus. Tapšanas stadijā jau ir vēsturiska ēka ar mūsdienīgām labierīcībām. Aiz vilkābeles

PROJEKTA AUTORI IZLĒMA BALSTĪTIES UZ ISLANDIEŠA EGILA SKALLAGRIMSONA SĀGĀ APRAKSTĪTO BAGĀTO KURŠU SĒTU.

DER ZINĀT!

Par to, vai būvei bez pamatiem nepieciešams būvprojekts vai pietiks ar skici, jākonsultējas būvvaldē. Situācijas var atšķirties niansēs, tāpēc katrs gadījums skatāms individuāli. Būvvaldē iesniedzama tikai skice, kur redzams tās novietojums dabā.

Vizuālu informāciju par kuršu būvēm ir grūti atrast.

Tekstuālus aprakstus var meklēt islandieša Egila Skallagrimsona sāgās. Vairāk informācijas pieejams par Vidzemē bijušajām ezerpilīm. To būvniecības principi ir līdzīgi, atšķiras tikai pamats, uz kā ēkas novietoja. Ezerpilis – uz baļķu klājuma, kuršu būves – uz akmeņiem.

Agrāk būvniecībai izmantoja galvenokārt to, kas atradās tuvējā apkārnē, – mālu, smiltis, koku, kaļķi, akmeņus. Baļķi nebija pārāk resni – lai saviem spēkiem varētu iznest no meža. Visbiežāk izmantoja egli, jo tās koksne ir sveķaināka un blīvāka, līdz ar to mazāk bojājas un ilgāk kalpo.

1

[1] Kuršu ciema būvniecība norit lēnām, jo ikdienā visi projekta realizēšanā iesaistītie strādā savā jomā un darbi *Upišos* vairāk ir vaļasprieks.

[2] Dziedinātava būs zemnīcas tipa būve ar salmu jumtu.

[3] Mazdārziņu uzraka ar lāpstu un rokām izlasīja katru nezālīti. To ieskaus žogs, kas vēl līdz galam nav pabeigts.

[4] Lai koks ilgāk kalpotu, to apdedzināja. Process ir diezgan laikielipīgs un prasa uzmanību, lai liesmas neieskrietos par daudz.

ieplānots neliels krodzījš, bet pa labi laukā – koka skatuve. Skaidrs, ka te nevarēs pulcēties ļaužu tūkstoši, bet tas nemaz nav vajadzīgs. «Labāk, lai ir intīmāka atmosfēra nekā lielajos festivālos. Tē ir cerība, ka pats arī varēšu baudīt rezultātu,» saka Valdis.

Par iespēju apmeklēt seno kuršu ciemu tūristi jau interesējas, tomēr pagaidām to iespējams iepazīt tikai pasākumu laikā. Pirmais – senvēstures un nekomerciālās kultūras festivāls *Bandava* – notika augusta beigās. Tajā bija gan seno amatu darbnīcas, gan lekcijas un kinofilmas, gan muzikālā programma, kurā pārstāvēti žanri no etnorokas līdz smagajam metālam.

2

3

IESPĒJA MĀCĪTIES

Septembra sākumā ieplānota nedēļu gara darbnīca, kuras laikā uz *Upišiem* no netālā Cīravas pagasta pārvietos nostāstiem apvīto ķintu klēti. Guļbūvju amatnieki ikviens interesentam stātīs, kāda ir problemātika, pārvietojot šādas ēkas, kā tās pareizi numurēt, pārvest, ja ir bojāti balķi, kā tos protezēt un aizvietot. Darbnīcas organizēšanai saņemts Valsts kultūrkapitāla fonda finansējums. Ēku pārvešanas process nav lēts, ja to nedara pats saviem spēkiem vai nerīko darbnīcu, iesaistot interesentus. Lai pārvestu ēku, vispirms jāizstrādā projekts, kurā atzīmēti visi balķi, pēc tam tie jāsanumurē dabā. Uzstādot ēku jaunajā vietā, skatās, kuras daļas ir bojātas un nepieciešams aizvietot, ko var protezēt. Padomu šajā jautājumā var meklēt arī starpnozaru mākslas grupā *Serde*.

4